

УДК: 371.937

Н. Ю. Колесниченко

СУЧАСНИЙ СТАН ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ В УНІВЕРСИТЕТАХ НІМЕЧЧИНИ

У статті висвітлюється сучасний стан професійної підготовки бакалаврів романо-германської філології в системі університетської освіти Німеччини в умовах розвитку єдиного європейського освітнього середовища. Особливу увагу приділено аналізу змісту й способів організації навчально-пізнавальної діяльності бакалаврів з германської філології в Університеті Кобленц-Ландау. Продемонстровано вимоги освітньо-професійних програм до підготовки бакалаврів-германістів в умовах впровадження кредитно-модульної технології навчання.

Ключові слова: університет, університетська освіта Німеччини, професійна підготовка, бакалаврат, бакалаври романо-германської філології, освітньо-професійна програма, кредитно-модульна технологія навчання.

В статье анализируется современное состояние профессиональной подготовки бакалавров романо-германской филологии в системе университетского образования Германии в условиях развития единого европейского образовательного пространства. Особое внимание уделяется выявлению специфики содержания и способов организации учебно-познавательной деятельности бакалавров германской филологии в Университете Кобленц-Ландау. Продемонстрированы основные требования образовательно-профессиональных программ к подготовке бакалавров-германистов в условиях реализации кредитно-модульной технологии обучения.

Ключевые слова: университет, университетское образование Германии, профессиональная подготовка, бакалаврат, бакалавры романо-германской филологии, образовательно-профессиональная программа, кредитно-модульная технология обучения.

The article focuses on the analysis of the current status of professional training of bachelors of Romance-Germanic Philology in the system of Higher education in Germany within the scope of European Higher Education Area. Special attention is paid to identification of the specifics of the content and the methods of professional training/learning and self-study activities of bachelors of Romance-Germanic Philology at the University of Koblenz and Landau. The basic requirements for the educational and professional training curricula of bachelors of Romance-Germanic Philology in the context of credit educational technology have been analyzed.

Special emphasis is laid on the fact that as one of the initiators and active participants in the process of European integration in the field of education, Germany has been reforming its system of higher education quite carefully in accordance with the main objectives of the Bologna process in order to maintain their national educational traditions for the further development of the classic university education.

Key words: University, University Education in Germany, professional training, bachelor's degree/baccalaureate, bachelors of Romance-Germanic Philology, educational program, professional training curriculum, Credit System (ECTS).

Постановка проблеми. Німеччина належить до перших європейських держав, які підписали Болонську декларацію про створення єдиного загальноєвропейського освітнього простору. Будучи одним із ініціаторів і активних учасників процесу європейської інтеграції в галузі освіти, Німеччина, починаючи з 1999 р., досить обережно реформувала свою систему вищої освіти відповідно до основних цілей Болонського процесу, прагнучи зберегти свої освітні традиції [2, с. 6]. З огляду на це, для подальшої модернізації вітчизняної системи вищої освіти під впливом чинників євроінтеграції особливо цінним є досвід, який накопичено в системі університетської освіти Німеччини як однієї з провідних європейських країн.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Університетська освіта Німеччини завжди привертала увагу вітчизняних дослідників і вчених-компаративістів. Предметом їх дисертаційних досліджень стали проблеми: становлення, розвитку та реформування вищої (Г. Поберезька), професійної (Н. Абашкіна), педагогічної (Н. Махinya, Л. Пуховська), білінгвальної (М. Певзнер, А. Ширін), іншомовної (В. Гаманюк, О. Кузнецова), неперервної (Т. Десятов) освіти Німеччини; підвищення кваліфікації педагогічних працівників Німеччини (Т. Вакулєнко, Л. Чулкова); вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів (О. Гривкова, Л. Полуніна, Л. Сліпенко) й викладачів (В. Базова) іноземних мов в університетах Німеччини.

За результатами досліджень останніх років з'ясовано, що сучасна система вищої освіти Німеччини XXI століття відрізняється різноманіттям типів вищих навчальних закладів [2; 3; 4]. Проте в межах німецької системи вищої освіти правомірно вирізнити три основні типи навчальних закладів:

– класичні університети, історія яких нараховує не одну сотню років. Спочатку до їх складу входили медичний, теологічний і філософський факультети. Із плином часу кількість факультетів значно збільшилася, однак указані три напрями підготовки висококваліфікованих кадрів залишаються головними і найбільш пріоритетними;

– технічні та педагогічні вищі школи, які в ході історії також отримали статус університету (Technische Universität, Pädagogische Universität / Hochschule);

– вищі професійні школи (Fachhochschule), які були створені як альтернативи університетам [1, с. 78].

Так, станом на 2012/2013 навчальний рік у Німеччині функціонувало 428 вишів, із них 108 університетів, 6 педагогічних інститутів, 17 теологічних академій і 52 художні академії, 176 вишів прикладних наук, 29 вишів держадміністрування. Кількість студентів, які навчаються в німецьких вишах, на цей період становила майже 2 млн. осіб, з яких 48% осіб жіночої статі, у тому числі 250 тис. іноземних студентів. Як професорсько-викладацький склад було задіяно близько 110 тис. осіб. Водночас приблизно 69 тис. німецьких студентів навчається за кордоном. Значна кількість вишів є державними і субсидується урядом Німеччини. Приватних вищих навчальних закладів порівняно небагато, близько 70. Незалежно від форми власності, в Німеччині регулярно визначаються рейтинги університетів та інших вишів, які враховують умови навчання та рівень науково-педагогічної кваліфікації викладацьких кадрів, а також імовірність забезпечення випускників працевлаштуванням після закінчення навчання в бакалавраті та магістратурі [4, с. 8].

Однак питання сучасного стану професійної підготовки бакалаврів романо-германської філології в системі університетської освіти Німеччини вітчизняними науковцями спеціально не досліджувалися. Враховуючи, що незаперечним і вартим уваги є німецький досвід з багатими традиціями університетської освіти, ми звернулися до самостійного дослідження означеного аспекту проблеми.

Метою статті є висвітлення сучасного стану організації професійної підготовки бакалаврів романо-германської філології в системі університетської освіти Німеччини в умовах розвитку єдиного європейського освітнього простору.

Виклад основного матеріалу. Вивчення праць німецьких учених (К.-R. Vausch, Н. Borch, Н. Christ, Р. Wordelmann) та сайтів провідних університетів Німеччини засвідчує, що ця країна впевнено посідає друге місце у світі за привабливістю освітніх майданчиків серед іноземних студентів (після Великобританії), іншими словами, ділить це місце з США [3, с. 6]. Проте німецька бакалаврська освіта значно доступніша. Якщо в США і Великобританії освіта для іноземців так чи інакше платна і досить дорога, то в Німеччині всі університети фінансуються із бюджетних коштів, а студентам доводиться оплачувати тільки внески за семестр (Semesterbeitrag), розмір яких відрізняється на різних землях, але, як правило, не перевищує 500 євро за семестр. Крім цього, Німеччина, як жодна інша країна, пропонує величезну кількість грантів, стипендіальних програм і програм соціальної допомоги іноземцям, які хочуть здобути там освіту на рівнях бакалавра та магістра.

У Німеччині існує багато університетів, які передбачають навчання бакалаврів романо-германської філології, а також пропонують підготовку фахівців за спеціальністю «Германістика», «Німецька як іноземна» (DaF) або «Німецька як друга мова» (DaZ) у формі базового навчання (бакалавр), магістратури, заочного навчання або як підвищення кваліфікації.

Варто зауважити, що в Німеччині, крім класичних університетів, професійну підготовку бакалаврів здійснюють також інші типи вищих навчальних закладів. Одним із найбільших з них є Університет Кобленц-Ландау (Universität Koblenz-Landau) [5], який був відкритий у 1990 році на основі Королівської пруської учительської семінарії, створеної в 1903 році. Зараз Університет Кобленц-Ландау, який здійснює професійну підготовку більше 14 тисяч німецьких та іноземних (більше 500) студентів, має, в основному, педагогічну спрямованість. Його факультетами є педагогічний, дошкільного виховання, культури та соціальної роботи, філології та культурології, математики й природничих наук, інформатики, природокористування та екології, психології.

В Університеті Кобленц-Ландау добре розвинена інформаційна система, завдяки якій усю необхідну інформацію студенти можуть знайти на сайті вищого навчального закладу. У розкладі можна дізнатися назву лекції або семінару (Lehrveranstaltungen), дату і час, коли проводитиметься заняття (Termin), а також ім'я викладача, який проводить заняття (Dozierende). Графа «Merkliste» дозволяє швидко визначити необхідні для відвідування заняття, а натиснувши на будь-який із модулів, можна відразу ознайомитися з його змістом: інформацією про викладача, час і місце проведення заняття, а також про те, які види самостійних робіт необхідно виконати [5].

Скажімо, професійна підготовка бакалаврів романо-германської філології, зокрема, із германістики, в університеті Кобленц-Ландау проходить в спеціально обладнаному кампусі, розташованому в студентському містечку Ландау на факультеті філології та культурології. У самому кампусі для навчання бакалаврів-германістів відведено корпус 6, у якому в 2013 р. навчалася понад 2 750 студентів і працювало 24 професори, 45 осіб викладацького складу та 14 допоміжних працівників.

Факультет філології та культурології насамперед орієнтує бакалаврів-германістів на поглиблене вивчення культури, оскільки німецька мова та література не є ізольованими від неї явищами, а роблять внесок у розвиток культури. Цьому багато в чому сприяє кафедра германістики, заснована в 1990 році, як і сам університет. Зазначене підтверджує важливість цього предмету й відповідного напрямку підготовки бакалаврів. Зокрема, предмет германістики має двосторонню спрямованість: вивчення лінгвістики та літературознавства. З одного боку, це докладне вивчення німецької мови, її історичного розвитку, з іншого боку, – поглиблене вивчення культури та літератури [6].

Варто наголосити, що германістика не вивчається ізольовано, оскільки студенти-бакалаври цього факультету насамперед повинні вибрати спрямованість її вивчення: германістику як науку, дослідження специфіки мови або германістику як педагогічну дисципліну. І це не остаточне розгалуження, оскільки *Lehramt* – спеціалізація у сфері освіти, своєю чергою, ділиться на підготовку вчителів початкових і середніх шкіл, шкіл із професійною спрямованістю і гімназій, а також учителів для роботи з дітьми та дорослими з обмеженими можливостями. З цієї причини, визначившись з вибором спрямованості у вивченні германістики, абітурієнтові варто відразу переходити до другого пункту – вибору другої спеціальності, стосовно якої можливі найнесподіваніші комбінації: германістика і англістика; германістика й математика; германістика й філософія; германістика і спорт; германістика й теологія; викладання германістики як другої мови (білінгвізм); викладання германістики як іноземної мови. При цьому найпопулярнішими є останні дві спеціалізації. Усі ці аспекти та особливості у вивченні обраних дисциплін обов'язково відображаються в дипломі після закінчення бакалаврату.

Завдяки різноманітності пропонованих навчальних курсів з 11 гуманітарних і 8 соціальних наук факультет філології та культурології користується великою популярністю не тільки серед німецьких бакалаврів, а й іноземних студентів з усього світу. На факультеті діє модульна система організації навчання, і, отже, для отримання диплома бакалавра необхідно успішно засвоїти основні профільюючі й додаткові дисципліни. Зважаючи на зазначене, головною відмінністю від української системи вищої освіти є цілковита свобода дій тих, хто навчається. Студент має право самостійно скласти свій розклад, вибираючи кількість предметів і послідовність їх вивчення протягом кожного семестру навчання в бакалавраті.

Проте специфічною особливістю організації навчання в бакалавраті факультету філології та культурології Університету Кобленц-Ландау є та, що вивчення германістики здійснюється паралельно з освоєнням студентами ще однієї спеціальності, бо після закінчення навчання вони отримують «подвійний диплом» («*Zwei-Fach-Bachelor*»). Термін навчання бакалаврів-германістів становить 6 семестрів (3 роки). За цей період бакалаври отримують базову вищу освіту, яка дає їм право працювати в школах, медійній сфері та у сфері видавничої діяльності.

Характерним є також те, що вивчення германістики відбувається на базі основних лінгвістичних дисциплін, літератури й дидактики. Проте, незважаючи на те, що ці навчальні курси вивчають як самостійні дисципліни, вони тісно пов'язані один з одним, будучи невід'ємними частинами загальної дидактичної системи. З огляду на це, стандарт змісту підготовки бакалаврів-германістів передбачає вивчення 10 модулів, розрахованих на відвідування лекційних та семінарських занять із наступних дисциплін: «Вступ до германістики», «Основи літературознавства», «Основи мовознавства», «Мова та мовні зміни в контексті багатомовності» (зокрема, мова в торговельній сфері), у межах якої бакалаври вивчають шрифт і писемність, семантику й прагматику, тенденції розвитку мови, «Літературні жанри і форми» (із конкретизацією питань із літератури та мас-медіа, аналізу середньовічної літератури), «Дидактика: теорія і практика уроку», яка висвітлює сучасні проблеми лінгводидактики, а також методики викладання літератури, «Історія німецької літератури» в контексті її досягнень до 1900 р., а також у XX і XXI століттях, «Історія німецької мови і мовних змін», спрямована на оволодіння бакалаврами способами аналізу й розуміння значення мовних змін, різноманітності тем і мотивів, мовних варіацій та варіантів [5].

Так, наприклад, модуль № 2 «Основи літературознавства» пропонують освоїти бакалаврам-германістам (у групі складом до 35 осіб) у формі семінару протягом 1 семестру, який передбачає 30 годин аудиторної роботи (регулярне відвідування лекційних та практичних занять, участь в обов'язкових заходах) і 120 годин самостійної роботи, що включає і підготовку до складання іспиту (у вигляді модульної роботи, розрахованої на 90 хвилин). Зміст модуля передбачає ознайомлення бакалаврів-германістів із такими питаннями:

- проблеми та методи наукового аналізу літературного тексту;
- основи розуміння тексту;
- види літератури (жанри й форми);
- основи побудови тексту (поетика, риторика, тематика);
- складові елементи епічних, ліричних і драматичних текстів;
- конкретні розбори й аналізи текстів, орієнтування на роботу в шкільному колективі [6].

Кваліфікаційні цілі навчання в межах модуля «Основи літературознавства» переслідують формування у бакалаврів-германістів, орієнтованих на педагогічну діяльність, низки професійних і предметних компетенцій, спрямовуючи їх на те, що вони повинні:

- знати основні напрями й течії літератури, ознайомившись з азами теорії інтерпретації тексту;
- засвоїти основні терміни літературознавства та методи аналізу літературного тексту;
- володіти способами складання та обліку головних ознак драматичних, етичних і ліричних текстів різних епох;
- знати засоби побудови текстів і їх функції, вміти застосовувати ці знання під час аналізу літературних текстів [6].

Незважаючи на щільний графік навчання німецьких студентів-германістів у бакалавраті, їх жартома називають «Dimido-Studenten» (від Di – Dienstag – вівторок; Mi – Mittwoch – середа; Do – Donnerstag – четвер). Саме завдяки наданій свободі вибору багато студентів навчаються три дні на тиждень, залишаючи понеділок і п'ятницю вільними (у цей час більшість із них підробляє та займається самопідготовкою).

Крім теоретичного навчання обов'язковим для бакалаврів-германістів є проходження виробничої (педагогічної) практики. Залежно від спеціалізації вона може тривати від двох-трьох тижнів до семестру або року. В університеті Ландау студенти-бакалаври проходять один семестр практики. Тут варто наголосити на цілковитій свободі їх вибору, оскільки вони можуть самі вибрати місце проходження практики та її спрямованість: це можуть бути школи, гімназії, бібліотеки, театри, соціальні служби. Мета практики:

- дати студентам-бакалаврам можливість ознайомитися з ринком праці в Німеччині (і в Євросоюзі), оскільки студенти самі займаються вибором місця проходження практики;
- виробити вміння правильно влаштуватися на роботу (після того, як студент вибрав бажане місце проходження практики, він повинен підготувати своє резюме та лист-мотивацію (sich bewerben), у якому необхідно розкрити, що студент хоче отримати від практики в певній установі). Таким чином студент-бакалавр вивчає весь алгоритм дій, який він потім, отримавши диплом, буде проробляти, влаштовуючись на роботу;
- розвинути соціокультурні компетенції завдяки проходженню практики в інших країнах, що, згідно з Болонською декларацією, дозволяє їм на практиці застосувати накопичені знання й уміння, а також дає змогу ознайомитися з новими методами й технологіями професійної діяльності, які застосовують за кордоном;
- удосконалити практичні навички та здібності застосовувати накопичені знання, самостійно організовувати виробничий процес, застосовувати різні методи й самим розробляти нові технології [6].

Після проходження такої практики очевидно, що випускник бакалаврату готовий конкурувати на ринку праці, оскільки залишається лише врахувати здобутий індивідуальний професійний досвід і удосконалити свої знання та вміння. Однак, незважаючи на персональний вибір, в університеті Кобленц-Ландау є домовленості з організаціями, школами та гімназіями (у тому числі з гімназіями Макса-Слевога, Едуарда Шпрангера, Отто-Хана, школами Марії-Вард і Конрад-Аденаеера, приватними школами: Монтессорі та 5 спецшколами різної спрямованості) по всій Німеччині, і, за бажання, студенти можуть там пройти практику, за яку отримують оцінки.

Після пройдених 6 семестрів, включаючи педагогічну практику, студенти отримують дипломи бакалаврів, де відображено всі особливості здобутих спеціальностей. Наприклад: учитель німецької та англійської мов для гімназій; учитель німецької мови та фізкультури для людей з обмеженими можливостями; учитель німецької мови по роботі з мігрантами або по роботі в інтегрованих класах. Варіацій дуже багато, і вони орієнтовані на різноманітність німецького (європейського) товариства, неписане гасло якого «різноманітність – запорука гармонійного суспільства».

Після отримання диплома бакалавра за спеціальністю «Германістика» більшість (кожен третій) випускників вибирає педагогічне спрямування, тобто працевлаштовується в різні типи шкіл, залежно від їх спрямованості. Зарплати молодих фахівців залежать від кількості робочих годин, але в цілому мінімальна зарплата становить 1 000 євро, є також надбавки, чого цілком вистачає на гідне проживання. Німецька держава, будучи зацікавленою у високому рівні розвитку шкільної освіти, виділяє значні кошти на вдосконалення цієї сфери, яка приваблює молодь. Завдяки такій особливості бакалаври-германісти без коливань вибирають педагогічні спеціальності.

Деякі бакалаври романо-германської філології знаходять себе у видавничій справі, працюючи в газетах (здобута освіта філолога-германіста дозволяє їм це робити), на радіо та у сфері зв'язку з громадськістю. Для них привабливою є сфера рекламного бізнесу, робота в архівах і в галузі культури, театру і музею. Саме такий досить багатий вибір сфер діяльності та перспектив для самореалізації в різних галузях, затребуваність бакалаврів-германістів робить цю спеціальність такою привабливою, про що свідчать переповнені аудиторії університетів Німеччини.

Висновки. Викладене вище засвідчує, що навчання бакалаврів романо-германської філології в Німеччині здійснюється не тільки класичними, але й педагогічними університетами, що функціонують на основі принципів тісного зв'язку навчання з науковими дослідженнями та академічної свободи студентів. Це передусім вимагає високої самоорганізації навчання бакалаврів романо-германської філології як у плані вибору предметів, які їх цікавлять, так і в складанні свого навчального плану з подальшою його реалізацією.

Вивчення й критичне осмислення німецького досвіду на прикладі Університету Кобленц-Ландау показало, що в добу євроінтеграції значними є досягнення Німеччини щодо організації й вдосконалення професійної підготовки бакалаврів романо-германської філології в умовах університетської освіти, що дає можливість охарактеризувати її як демократичну, гуманістичну, ступеневу, відкриту та варіативну. Підготовка відбувається на засадах особистісно й практико орієнтованого навчання бакалаврів-германістів, яке має теоретико-прикладний характер. Принципи автономії й самоуправління, політичного та світоглядного плюралізму, співпраці викладача і студента, їх академічної свободи, а також тісного зв'язку науки й освіти є провідними в системі університетської освіти бакалаврів романо-германської філології в Німеччині, яка дотримується загальноєвропейських тенденцій щодо різноманітних підходів і національних особливостей у її реформуванні, через що стає більш конкурентоздатною на міжнародному рівні.

Література:

1. Гаманюк В. А. Іншомовна освіта Німеччини у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів: теорія і практика : монографія / Віта Анатоліївна Гаманюк. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2012. – 376 с.
2. Borch H. Internationalisierung des dualen Systems – Strategien und Forderungen / H. Borch, P. Wordelmann // *Berufs und Wirtschaftspädagogik*. – 2001. – N. 4. – S. 5–10.
3. Christ H. Fremdsprachenlehrausbildung im Umbruch / H. Christ // *Fremdsprachenlehrausbildung: Konzepte, Modelle, Perspektiven. Arbeitspapiere der 23. Frühjahrskonferenz zur Erforschung des Fremdsprachenunterrichts / K.-R. Bausch (Hrsg.)*. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 2003. – S. 59–68.
4. The European Higher Education Area – Achieving the Goals. Communiqué of the Conference of the European Ministers, Responsible for Higher Education. – Bergen, 2005. – 81 p.
5. http://www.uni-koblenz-landau.de/university-of-koblenz-landau/?set_language=en.
6. <http://www.youtube.com/watch?v=t-asAfyUsjU>.